

**ВПЛИВ СПЕЦІАЛЬНО СПРЯМОВАНИХ
ВПРАВ НА ФУНКЦІОНАЛЬНИЙ СТАН
ТАКТИЛЬНОГО АНАЛІЗАТОРА ШКОЛЯРІВ
10-15 РОКІВ**

Ірина Кузьменко

Харківська державна академія фізичної культури

Анотація

В статті представлено изменение функционального состояния тактильного анализатора школьников 5-9-х классов под влиянием специально направленных упражнений. Результаты проведенного исследования свидетельствуют о положительном влиянии предложенных упражнений на функциональное состояние тактильной сенсорной системы школьников 10-15 лет.

Annotation

In the article submitted by changing the functional state of tactile analyzer pupils 5-9th classes under influence of the specially directed exercises. The results of the study shows the positive impact of the proposed exercises on functional state tactile sensor system pupils 10-15 years.

Постановка проблеми. В останні роки стан здоров'я населення України суттєво погіршився [2]. Це, в першу чергу, стосується учнівської молоді. Тому важливу роль у зміцненні здоров'я молодого покоління повинно відігравати фізичне виховання. Одним із завдань фізичного виховання у загальноосвітніх школах є збереження і зміцнення здоров'я учнів, підвищення рівня рухової активності, формування ціннісних орієнтацій щодо здорового способу життя та розвиток рухових здібностей.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження проводилося згідно Зведеного плану Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту на 2006-2010 рр. за напрямком 3.1 «Удосконалення системи фізичного виховання в навчальних закладах» з проблеми № 3.1.4 «Удосконалення процесу фізичного виховання учнів у навчальних закладах різного профілю» та Зведеного плану на 2011-2015 рр. за напрямком «Теоретико-методологічні основи фізичного виховання і спорту для всіх» наукової теми «Вдосконалення програмно-нормативних засад фізичного виховання в навчальних закладах».

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Відчуття розділяють нашу психіку і зовнішній світ, або, з рівним успіхом можна ска-

зати, з'єднують нас із ним. При формуванні в людини цілісного сприйняття навколишнього світу безумовно виняткову роль відіграє тактильний аналізатор. При втраті зору і слуху, людина за допомогою тактильного аналізатора за рахунок тренування і різноманітних технічних пристосувань може «чути», «читати», тобто діяти і бути корисним суспільству. Тактильною чутливістю людина зобов'язана функціонуванню механорецепторів шкірного аналізатора. Джерелом тактильних відчуттів є механічні впливи у вигляді дотику або тиску.

До тактильної сенсорної системи пред'являються великі вимоги при виконанні складних по координаті рухових дій в спорті та фізичному вихованні, вона повідомляє інформацію про амплітуду рухів і зіткнення тіла із спортивними снарядами і інвентарем, відіграє важливу роль в просторовому орієнтуванні людини, допомагає точно визначити швидкість бігу [5].

Вивченню питання впливу спеціальних вправ на функціональний стан тактильного аналізатора присвячена незначна кількість робіт.

Так, В. Василенко, О. Мітова [1] стверджують про визначальний вплив тактильної сенсорної системи на технічну підготовку баскетболістів на етапі спеціалізованої базової підготовки.

Встановлено, що спеціальні вправи, направлені на розвиток тактильного аналізатора, сприяють підвищенню рухових здібностей у сліпих дітей [4].

І.П. Масляк [3] в результаті досліджень виявила, що під впливом спеціально спрямованих вправ відбувається покращення показників тактильної чутливості у школярів молодших класів. Найбільш сприятливим періодом для тренування як у хлопців, так і у дівчат виявився вік 9 років.

В доступній нам літературі не знайдено робіт присвячених впливу спеціальних вправ на функціональний стан тактильного аналізатора учнів середніх класів, хоча саме в середньому шкільному віці відбувається статеве дозрівання дитини, яке пов'язане з інтенсивним розвитком внутрішніх органів і систем, тому числі сенсорних.

Мета дослідження: визначити вплив спеціально направлених вправ на функціональний стан тактильного аналізатора школярів 5-9-х класів.

Методи дослідження: теоретичний аналіз і узагальнення літературних джерел, метод естезиометрії та методи статистичної обробки даних.

Організація дослідження. Дослідження проводилося на базі загальноосвітньої школи № 53 м. Харкова. У ньому брали участь 373 школяра 10-15 років, з яких було сформовано 5 експериментальних і 5 контрольних груп.

На початку дослідження визначався функціональний стан тактильного аналізатора учнів експериментальних і контрольних груп. Після цього в зміст уроків фізичної культури школярів експериментальних груп були включені вправи, направлені на зміну функціонального стану вказаної сенсорної системи.

Спеціально направлені вправи використовувалися в підготовчій

частині уроку під час загально розвиваючих вправ на місці та в русі, в основній частині уроку – під час засвоєння навчального матеріалу, в заключній частині уроку під час виконання вправ та ігор на увагу. Рухливі ігри проводилися в основній частині уроку.

Учні контрольних груп займалися фізичною культурою за діючою програмою для загальноосвітніх навчальних закладів «Основи здоров'я і фізична культура» 1-11 класи (2001).

Результати дослідження та їх обговорення. Тактильна чутливість визначалася за допомогою циркуля Вебера на третій фаланзі пальця правої кисті та середині правої долоні (долонна поверхня).

Результати первісного визначення функціонального стану тактильного аналізатора представлені в таблиці 1.

Аналіз результатів вимірювання тактильної чутливості на середині долоні у віковому аспекті, виявив покращення показників з віком, за винятком результатів у хлопців 7-х класів та 9-х класів. При цьому слід відмітити, що відмінності в основному носять достовірний характер ($p < 0,05$ – $< 0,001$). Показники тактильної чутливості 3-ї фаланги пальця мають хвилеподібний характер. Достовірності відмінностей не спостерігається ($p > 0,05$).

Аналізуючи результати у статевому аспекті, слід зазначити, що показники вимірювання на середині долоні кращі у хлопців, а тактильна чутливість 3-ї фаланги краща у дівчат. Достовірність відмінностей відсутня ($p > 0,05$).

Порівнюючи результати учнів експериментальних і контрольних груп до експерименту, слід відзначити відсутність достовірності відмінностей по всіх досліджуваних параметрах ($p > 0,05$).

Порівняння результатів дослідження з нормами, представленими

Н.В. Зимкіним [4], виявило, що дані тактильної чутливості середини долоні і 3-ї фаланги пальця учнів середніх класів є нижче наведених показників.

Порівнюючи отримані результати після проведення експерименту виявлено, що показники тактильної чутливості школярів експериментальних груп значно покращилися (таблиця 2).

Так, достовірною відмінністю тактильної чутливості на середній долоні існує у всіх вікових групах ($p < 0,05$ – $< 0,001$), за винятком хлопців 8-х класів ($p > 0,05$). Результати вимірювання вказаних показників 3-ї фаланги пальця недостовірні лише у школярів 7-х класів ($p > 0,05$).

Приріст показників тактильної чутливості середини долоні склав у хлопців 5-х класів 11,04 %, у 6-х класів – 7,5 %, у 7-х класів – 8,17 %, у 8-х класів – 5,28 %, у 9-х класів – 3,94 %, у дівчат 5-х класів – 13,69 %, 6-х – 9,93 %, 7-х – 8,68 %, 8-х – 5,45 %, 9-х – 7,91 % відповідно. Показники тактильної чутливості 3-ї фаланги пальця покращилися у хлопців 5-х класів на 16,91 %, у 6-х класів – 17,38 %, у 7-х класів – 15,81 %, у 8-х класів – 14,29 %, у 9-х класів – 13,27 %, у дівчат 5-х класів – 20,18 %, 6-х – 15,74 %, 7-х – 13,8 %, 8-х – 13,61 %, 9-х – 16,3 % відповідно. Отже, найбільш суттєве покращення результатів тактильної чутливості середини долоні спостерігалося у учнів 5-х класів, а 3-ї фаланги пальця – у дівчат 5-х класів та хлопців 6-х класів.

Розглядаючи результати школярів контрольних груп після експерименту, слід відзначити, що вони також дещо змінилися, але ці зміни незначні і недостовірні ($p > 0,05$).

Таким чином, результати проведеного дослідження свідчать про позитивний вплив запропонованих нами вправ на функціональний стан тактильного ана-

Показники тактильного аналізатору школярів експериментальних і контрольних груп до експерименту

Клас	Показники	Експериментальні групи		Контрольні групи		$t_{1,3}$	p	$t_{2,4}$	p
		Середина долоні (мм)	3-я фаланга (мм)	Середина долоні (мм)	3-я фаланга (мм)				
		$\bar{X}_1 \pm m$	$\bar{X}_2 \pm m$	$\bar{X}_3 \pm m$	$\bar{X}_4 \pm m$				
5	Х	10,87±0,05	3,37±0,05	10,71±0,07	3,21±0,07	1,82	>0,05	1,93	>0,05
	Д	11,18±0,09	3,32±0,04	11,25±0,08	3,28±0,09	0,59	>0,05	0,34	>0,05
6	Х	10,67±0,07	3,28±0,06	10,58±0,13	3,39±0,1	0,63	>0,05	0,89	>0,05
	Д	10,98±0,06	3,24±0,05	10,94±0,07	3,11±0,08	0,34	>0,05	1,49	>0,05
7	Х	10,65±0,06	3,29±0,05	10,7±0,17	3,19±0,09	0,3	>0,05	0,97	>0,05
	Д	10,72±0,04	3,26±0,08	10,76±0,12	3,13±0,15	0,29	>0,05	0,79	>0,05
8	Х	10,22±0,05	3,22±0,06	10,17±0,17	3,14±0,1	0,28	>0,05	0,63	>0,05
	Д	10,27±0,04	3,16±0,06	10,14±0,11	3,21±0,08	1,03	>0,05	0,53	>0,05
9	Х	10,15±0,08	3,24±0,07	10,24±0,08	3,21±0,07	0,75	>0,05	0,35	>0,05
	Д	10,24±0,07	3,19±0,09	10,43±0,13	3,15±0,09	1,29	>0,05	0,38	>0,05

Таблиця 2.

Показники тактильного аналізатору школярів експериментальних і контрольних груп після експерименту

Клас	Показники	Експериментальні групи		Контрольні групи		$t_{1,3}$	p	$t_{2,4}$	p
		Середина долоні (мм)	3-я фаланга (мм)	Середина долоні (мм)	3-я фаланга (мм)				
		$\bar{X}_1 \pm m$	$\bar{X}_2 \pm m$	$\bar{X}_3 \pm m$	$\bar{X}_4 \pm m$				
5	Х	9,67±0,09	2,8±0,06	10,61±0,09	3,19±0,06	7,3	<0,001	4,78	<0,001
	Д	9,65±0,08	2,65±0,05	11,08±0,05	3,23±0,08	15,38	<0,001	6,07	<0,001
6	Х	9,87±0,08	2,71±0,08	10,51±0,14	3,33±0,11	3,94	<0,001	4,49	<0,001
	Д	9,89±0,08	2,73±0,06	10,89±0,08	3,05±0,09	8,79	<0,001	2,94	<0,01
7	Х	9,78±0,08	2,77±0,06	10,59±0,14	3,11±0,1	5,03	<0,001	3,03	<0,01
	Д	9,79±0,06	2,81±0,07	10,64±0,12	3,08±0,12	6,46	<0,001	1,92	>0,05
8	Х	9,68±0,05	2,76±0,06	10,03±0,18	3,02±0,11	1,86	>0,05	2,16	<0,05
	Д	9,71±0,06	2,73±0,06	9,99±0,1	3,08±0,08	2,47	<0,05	3,37	<0,01
9	Х	9,75±0,07	2,81±0,06	10,11±0,07	3,03±0,08	3,63	<0,001	2,23	<0,05
	Д	9,43±0,06	2,67±0,08	10,24±0,13	3,05±0,09	5,56	<0,001	3,07	<0,01

лізатора школярів 5-9-х класів. Найбільший приріст показників тактильної чутливості спостерігався у школярів 10-12 років.

Висновки:

1. Порівняння первісних показників тактильної чутливості з відповідними нормами, виявило, що результати школярів всіх вікових груп нижче запропонованих показників.

2. Аналіз результатів дослідження у статевому аспекті виявив, що тактильна чутливість середини долоні краща у хлопців, а чутливість 3-ї фаланги пальця – у дівчат.

3. Аналізуючи результати у віковому аспекті, слід відзначити, що тактильна чутливість середини долоні з віком здебільшого покращується, а показники тактильної чутливості 3-ї фаланги пальця носять хвилеподібний характер.

4. Результати проведеного дослідження свідчать, що спеціально направлені вправи мали позитивний вплив на чутливість тактильного аналізатора школярів експериментальних груп. Отримані результати дають можливість рекомендувати включа-

ти дані вправи в уроки фізичної культури та інші форми занять учнів 5-9-х класів з метою підвищення функціонального стану тактильного аналізатора, який відіграє важливу роль в процесі фізичного виховання та спорту.

Перспективи подальших досліджень можуть полягати у визначенні взаємозв'язку функціонального стану тактильного аналізатора і рухових здібностей школярів середніх класів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Василенко В. Технічна підготовка баскетболістів на етапі спеціалізованої базової підготовки на основі розвитку сенсомоторних функцій / Вадим Василенко, Олена Мітова // Молода спортивна наука України. – 2011. – Т. 1. – С. 35-41.
2. Кучеренко Г. Визначення рівня здоров'я у дітей середнього шкільного віку / Г. Кучеренко, І. Мороз, О. Солом'яний, А. Чустрак, С. Шпак // Матеріали III Всеукраїнської наукової конференції для студентів і аспірантів фізкультурних навчальних закладів „Фізична

культура, спорт та здоров'я”. – Харків: ХаДІФК, 2001. – С. 3-4.

3. Масляк І.П. Зміна рівня фізичної підготовленості молодших школярів під впливом спеціальних вправ, спрямованих на покращення функціонального стану аналізаторів: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук з фіз. вих. і спорту: спец. 24.00.02 „Фізична культура, фізичне виховання різних груп населення” / І.П. Масляк. – Харків, 2007. – 22 с.
4. Михайлик С. Взаимосвязь двигательного, тактильного и вестибулярного анализаторов в системе физической подготовки слепых детей / С. Михайлик // Матеріали III Всеукраїнської наукової конференції для студентів і аспірантів фізкультурних навчальних закладів „Фізична культура, спорт та здоров'я”. – Харків: ХаДІФК, 2001. – С. 94.
5. Физиология человека / [под ред. Н. В. Зимкина]. – М.: Физкультура и спорт, 1970. – С. 309-341.

